

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Чернівецька обласна державна адміністрація
Чернівецька обласна рада
Генеральне консульство Республіки Польща у Вінниці
Науково-дослідний Центр Буковинознавства (Чернівці)
Чернівецька обласна організація
Національної спілки краєзнавців України
Державний історико-архітектурний заповідник
«Хотинська фортеця»

**ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ**

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Чернівці – 2021

УДК: 94(477) (063)

Друкується за ухвалою Вченої ради факультету історії,
політології та міжнародних відносин Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича
(протокол № 2 від 29.09.2021 р.).

Редакційна колегія:

Голова: проф. О.В. Добржанський.

Члени: проф. В.М. Ботушанський, проф. М.К. Чучко, проф.
Ю.І. Макар, доц. Г.М. Скорейко, доц. Г.М. Яценюк, доц. С.В. Герегова,
доц. М.Р. Гуйванюк (відповідальний секретар), асист. О.В. Руснак.

Рецензенти:

Юрій М.Ф. доктор історичних наук, професор.

Райківський І.Я. доктор історичних наук, професор.

ХІІІ Буковинська міжнародна історико-красназнавча конференція, присвячена 400-річчю Хотинської війни. Тези доповідей, Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р. / Наук. ред. О.В. Добржанський. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2021. 184 с.

У збірнику тез учасників конференції на основі сучасних методологічних підходів розглядаються актуальні питання історичного минулого Буковини та Північної Бессарабії, історії України, історіографії, джерелознавства, історичної й політичної регіоналістики та етнології. Особливу увагу приділено 400-річчю Хотинської битви. Для науковців, студентів та широкого загалу читачів.

УДК: 94(477) (063)

ЗМІСТ

ХОТИН 1621: ВІЙНА, МІФ І ПАМ'ЯТЬ

Чучко Михайло Хотинська війна 1621 року і придунайські князівства: воєнний та дипломатичний аспекти участі Молдавії і Валахії у польсько-османському конфлікті	9
Сандуляк Віктор Польсько-литовське військо як складова армії Речі Посполитої під час Хотинської кампанії 1621 року	11
Філінюк Анатолій Місце українського народу в Хотинській війні 1621 р. та її вплив на міжнародні відносини у висвітленні М.Алекберлі.....	13
Ільків Микола Театр бойових дій Хотинської війни 1621 р. в Пруто-Дністровському межиріччі.....	14
Брехуненко Віктор Хотин 1621 і посередництво Війська Запорозького у військовій співпраці між Варшавою та донськими козаками.....	16
Korytko Andrzej Pamięć o bitwie chocimskiej w 1621 r. i jej długi trwanie w polskiej tradycji historycznej.....	18
Киркене Генуте (Не)забытый легендарный полководец – Ян Кароль Ходкевич: взгляд из Литвы.....	19

***

Балух Олексій Буковина та польсько-турецька війна 1620–1621 рр.	21
Кулаковський Петро Запізнена мобілізація: посполите рушення волинського воєводства 1621 року.....	23
Сокирко Олексій Козацький прийом Хотинської битви 1621 р. у XVIII ст.....	24
Сас Петро Про чисельність запорозьких сил у Хотинській битві	25
Коржик Віталій Погодні умови Хотинської битви 1621 р.	30
Пагор Валентин Хотинська битва (1621) та битва під Кам'янцем (1633 р.): пошук аналогій в тактиці наступу та обороні.....	32
Goszczyński Artur (Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny w Siedlcach, Polska) Głód i niedostatki w armii Rzeczypospolitej podczas kampanii chocimskiej z 1621 r.....	33
Позняков Денис Чисельність яничарського оджаку у Хотинській кампанії 1621 року	33
Федорук Андрій Османська елефантерія в боях під Хотином 1621 р.	35
Ротар Оксана Крилаті гусари в боях під Хотином (1621 р.). Мовою історичних джерел та музейних експонатів.....	37

Ковалець Тарас Османська імперія у кампанії проти Речі Посполитої 1621 р. (на підставі маловідомих звітів розвідки Республіки).....	39
Іваночко Альона Німецькі найманці під час Хотинської війни 1621 року згідно з «Записками німецького офіцера» та інших джерел.....	40
Яценюк Фадей Переговори та укладення перемир'я 1621 р. у Хотині.....	42
Скорейко Ганна Хотинська фортеця у міжнародних договорах кінця XVI – початку XVII ст.	44
Іжук Софія Хотинська битва в оцінках історика Тараса Чухліба.....	46
Степанков Валерій, Степанков Віталій Міфи польської історіографії про хотинську битву 1621 р. та її історичне значення.....	48
Христан Назарій Простір уявлень про Хотинську битву в «легатії» Самуеля Твардовського.....	49
Коляда Ігор, Бушура Владислав Формування уявлень про Хотинську битву (1621 р.) засобами мистецтва.....	51
Коляда Ігор, Цейгер Ігор Хотин у долі Собеських.....	53
Мельничук Богдан Художнє слово про Хотинську війну 1621 р. українській і зарубіжних літературах.....	54
Стороженко Жанна Адвентивні види рослин азійського походження в межах ДІАЗ «Хотинська фортеця».....	56
Hundert Zbigniew Bitwa pod Chocimiem 10-11 listopada 1673 roku w historiografii.....	58
Федорак Василь Хотинська війна (битва) 1621 року та формування української національної пам'яті засобами шкільної історичної освіти.....	58
Коротун Ірина, Баланюк Юліана Архітектурно-планувальні особливості споруд та укріплень Хотинської фортеці.....	60

ІСТОРІЯ БУКОВИНИ ТА ПІВНІЧНОЇ БЕССАРАБІЇ

Пивоваров Сергій, Калініченко Віталій Монети Молдавського князівства з Чорнівського городища	62
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею	63
Богачик Тамара Розвиток шкільництва у Хотинському повіті у першій половині XIX ст.	65
Чебаник Віталій Земське самоврядування Хотинщини наприкінці XIX ст. – початку XX ст.	67

Ботушанський Василь Модернізаційні процеси в Чернівцях (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.	69
Валявська Катерина Бали' як фактор національної емансипації на Буковині наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.	70
Добржанський Олександр, Цьмух Петро Родинне дерево Степана Смаль-Стоцького.....	72
Коляда Ігор Лесь Мартович і Буковина: деякі сторінки біографії.....	74
Руснак Олександр Впровадження григоріанського календаря на Буковині: реформа єпископа Григорія Хомишина 1916 р.....	75
Ільницький Василь, Глібішук Микола Аграрне питання на Буковині у 1920-х рр. на шпальтах газети «Хліборобська правда».....	77
Піддубний Ігор Газета «Bucovina» як джерело інформації про протистояння в політичному житті Буковини груп прихильників Іона Ністора та Янку Флондора.....	79
Кучеренко Світлана Юрій Липа і Чернівці.....	81
Бестанчук Яна Чернівецький університет у перший рік радянської влади (червень 1940-червень –1941).....	83
Сандуляк Іван Заснування та діяльність історико-медичного музею в Чернівцях.....	84
Саранчук Іван Свідчення детаашаментника з Хотинщини.....	86
Холодницький Василь Виживання населення Чернівецької області в умовах повоєнного голоду.....	87
Петрова Наталія Фольклор Буковини в звітах-записах студентів Одеського державного університету.....	90
Макар Юрій З історії Буковинських історико-краєзнавчих конференцій.....	92
Гуйванюк Наталія Формування навичок усного зв'язного мовлення у дітей з інтелектуальними порушеннями на основі історико-краєзнавчого (буковинознавчого) матеріалу.....	94
Струтинський Владислав Діяльність культурно-просвітницьких організацій національних громад Буковини у контексті децентралізаційних процесів: деякі проблеми та можливі перспективи.....	96
 КРАЄЗНАВСТВО ТА ІСТОРИЧНА РЕГІОНАЛІСТИКА	
Заводовський Анатолій (Кам'янець-Подільський) Українська національна та донаціональні ідеології на українських землях: порівняльний аналіз.....	99

Гольд Ольга Історичні аспекти походження поліконфесійності в Україні: соціально-філософський розгляд	101
Королько Андрій Соціальний виступ жителів м. Снятин 1646 р.	103
Драгомирецька Оксана Захисне спорядження європейського піхотинця (XVI-XVII ст.) з фондів Чернівецького обласного краєзнавчого музею.....	105
Олійник Сергій Освітня політика російської влади в Східній Галичині у 1810 – 1815 рр. (на прикладі «Тернопільського краю»).....	107
Герегова Світлана, Кожолянко Олена Роль кобзарства у розвитку духовної культури України.....	108
Громакова Наталя Польський громадсько-політичний рух першої половини XIX ст.: регіональна специфіка.....	110
Доценко Віктор Польсько-єврейські відносини на правобережній Україні на початку XIX ст.	112
Бойда Андрій Громадсько-політична діяльність Василя Порайка (1888–1937 рр.) в австро-угорський період.....	113
Волошенко Вікторія Організаційна діяльність Агатангела Кримського з випуску українських популярних видань у Москві	116
Ковбаса Василь Греко-католицьке питання в контексті релігійної політики російської окупаційної влади в Галичині та Буковині (1914-1917 рр.).....	117
Мончак Олександр Сприйняття кайзерівської армії восени 1918 року киянами: внутрішні «німецькі» чинники	119
Хома Вікторія Взаємодія населення прифронтових і окупованих територій з російськими військовими в роки Першої світової війни.....	121
Шолк Олександр Російські офіцери на служби в Українській галицькій армії (1918-1920).....	123
Карнатовський Андрій Структура та порядок керування подільським краєм під час перебування польських військ у 1919 – 1920 рр.....	124
Доброчинська Валентина (Рівне) Трансформація освітньої системи в Ровенській області (1939–1941 рр.).....	126
Бабіч Олександр Діяльність органів соціального забезпечення румунської окупаційної адміністрацій в Одесі (1941 – 1944 рр.)	129
Рибін Павло (Луцьк) Антирелігійна кампанія Хрущова кін. 50-х рр. – поч. 60-х рр. на західноукраїнських землях	130
Прищепа Олена Культурний простір провінційного міста підросійської України: перспективи дослідження.....	132
Гуменюк Оксана (Рівне) Житлове питання та радянська сімейна повсякденність.....	134

Мельничук Галина (<i>Косіє</i>) Етнофестивалі як засіб відтворення гуцульської автентичності.....	135
Kizlova Antonina Electricity as the Agent Of Social Interactions Between the Inhabitants of Kyiv Dormition Caves Lavra (1911 – early 1920s).....	137

ІСТОРІОГРАФІЯ, ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ

Курущак Лариса Музейні листівки як джерело візуальної інформації про козацтво.....	139
Яценюк Галина Подорож гетьмана-емігранта Пилипа Орлика Хотинщиною 1722 р. (на основі «діаріушу подорожнього»).....	140
Кравченко Дмитро Зарубіжні архіви як джерело дослідження переміщених осіб з України у повоєнний період	142
Черленяк (Керечанин) Іванна Сімейна обрядовість Закарпаття як об'єкт етнологічного дослідження: джерельна база та розробка теми в науковій літературі.....	143
Кліщинський Павло Західноукраїнська преса про першу та другу окупацію Буковини російськими військами в період Першої світової війни.....	145
Рубанець Микола Газета «Радянська Буковина», як джерело вивчення Голодомору 1946-1947 рр. у Чернівецькій області.....	147
Дяченко Вікторія Олександр Цинкаловський та його історичні студії Лемківщини.....	150
Гуйванюк Микола До питання про уточнення дати народження Марка Черемшини.....	151
Семенюк Микола Герб Садгори.....	153
Коляда Ігор, Куцик Руслан Роль особистого щастя і родинного затишку у житті та боротьбі Євгена Коновальця.....	154
Коляда Ігор, Санкович Марія Методика формування уявлень у здобувачів освіти про П.Конашевича-Сагайдачного на уроках історії України у 8 кл.....	156
Коляда Ігор, Шубер Олексій Методика формування уявлень про події воєнної історії у здобувачів освіти: на уроках історії України у 8 кл.....	158
Лаврут Ольга Козацька історія на світанку: сторінками підручників тимчасово непідконтрольних територій українській владі.....	159
Глібщук Микола, Пінцак Вадим Чи існувала культурна пам'ять про Першу світову війну в Радянському Союзі у міжвоєнну добу?.....	161

УКРАЇНА В МІЖНАРОДНИХ ЗВ'ЯЗКАХ ТА АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Мінаєва Тетяна, Мінаєв Андрій Культурно-освітнє життя полонених українців у роки Першої світової війни у таборі Фрайштадт (Австро-Угорщина).....	163
Калішук Оксана Волинська трагедія і кресовий дискурс.....	164
Зубко Ольга Празьке повсякдення професора Василя Сімовича (1923 – 1933).....	167
Мазур Петро «Mejsce odosoblenia» в місті Береза у доли українців.....	169
Макар Віталій Українська діаспора як чинник підтримки незалежності та територіальної цілісності України (на прикладі Канади).....	171
Притулюк Василь Охорона культурної спадщини на українсько-польському порубіжжі як важливий спектр сучасних українсько-польських міждержавних відносин.....	172
Стрільчук Людмила Українське питання у поглядах польської еміграційної опозиції та на шпальтах паризької «Культури».....	174
Тичина Іван Українське питання у Другій Речі Посполитій (20– 30-ті роках ХХ століття).....	176
Філіпович Мирослава Україна: від снемів до самітів.....	177
Możgin Wiktor Kulturowy aspekt rosyjskiej neoimperialnej polityki z perspektywy państwa ukraińskiego – kultura jednak ma znaczenie.....	179
Карпо Василь «Люблінський трикутник» – елемент безпекової стратегії України.....	180
Kravchenko Natalia The Activities of the United Nations: Problems Reforming.....	182

В этом году Я.К. Ходкевич поднялся на борьбу с собственным забвением. В 400-ю годовщину со дня смерти Великого гетмана ВКЛ было выдвинуто множество инициатив по увековечиванию его памяти и возрождению исторической памяти (памятник хорельеф, выставки картин, рукописей, редких книг, конференции, памятные мероприятия и т.д.). Одним из самых важных из них является присвоение имени Великого гетмана Литвы Я.К. Ходкевичуса мотопехотной бригаде «Жемайтия» Вооруженных сил Литвы.

Согласно своему завещанию, Ходкевичус хотел быть похороненным в Кретинге в могиле своей первой семьи, которая находится в католической церкви Благовещения Пресвятой Девы Марии. Поскольку его останки до сих пор не найдены, был создан кенотаф, в который поместили шесть капсул с символическими артефактами, связанными с великим Гетмоном – землей из его побед, его жизнью и местами захоронения (в том числе в Украине), а также желудями из дуба, увековечивающего его память.

Таким образом, характеризуя военный талант Я.К. Ходкевичуса, можно смело сказать в память о нем *Impravidus pro patria mori* – Бесстрашный умереть за отечество.

***

Олексій Балух (Чернівці)

БУКОВИНА ТА ПОЛЬСЬКО-ТУРЕЦЬКА ВІЙНА 1620–1621 рр.

Впродовж перших десятиліть XVII ст. загострилися польсько-турецьких відносин, пов'язані із посиленням впливу Польщі на Молдавію і з постійними козацькими набігами на володіння Османської імперії.

Польща намагалася тримати Молдавію у сфері свого впливу і принагідно відправляла туди свої війська. Усе це бентежило османів, які хотіли змінити дану ситуацію на свою користь. З лютого 1619 р. молдавський господар переорієнтувався на Польщу та просив С. Жолкевського прибути до Хотина йому на допомогу. Останній зумів швидко зібрати 10 тис. війська.

Влітку 1620 р. турецько-татарське військо, очолюване Іскандерпашею пішло війною. У відповідь, поляки 22 серпня форсували р. Дністер і зупинилися у Хотині, а вже 24 серпня з Буковини виступили проти турків. Обидві армії зустрілися 18 вересня 1620 р. під Цецорою. У ніч з 6 на 7 жовтня коронне військо було вщент розгромлене. Після перемоги, татарські та молдавські загони

здійснили напади на подільські та покутські землі, можливо, і на буковинські землі.

Вищезгадані події переросли у 1621 р. у війну, яка отримала назву Хотинської. Причини, хід і наслідки цієї битви достатньо висвітлені у вітчизняній та зарубіжній історіографії, проте потрібно виокремити деякі важливі факти, що вплинули на міжнародне становище буковинського краю.

Спочатку ні османи, ні поляки, не розглядали Хотин основним місцем протистояння. Проте саме Хотин, займав найвигідніше стратегічне становище для оборони, а також те, що фортеця перебувала тоді під владою поляків. Турки не наважилися б форсувати Дністер поблизу позицій противника і змушені будуть вступити з ним у бій.

Військові дії тривали з 2 вересня до початку жовтня 1621 р. І турки, і поляки поспішали укласти мир, оскільки війська обох сторін були вкрай виснажені, зазнали чималих втрат, а території Буковини і Поділля були вкрай спустошені.

Мирні переговори розпочалися 2 жовтня і завершилися підписанням прелімінарного договору вже 9 жовтня 1621 р. В історіографії він отримав назву Хотинський мирний договір або трактат. Статтею 6 даного договору передбачалося, що на молдавському господарському престолі повинні повсякчас сидіти особи, котрі б не порушували миру та виявляли належну повагу до польського короля. У статті 8 поляки зобов'язувалися передати Хотин господарю Молдавії, а також про взаємне відпущення полонених. Після того як турецько-татарська армія покинула Хотин, замок було передано валаському боярину Катарджі, який у свою чергу передав його представнику «молдавської шляхти» Костянтину. Проте мир довго тривати не міг, оскільки навіть після його ратифікації (12–21 лютого 1623 р.) між сторонами виникали суперечності з тлумаченням тексту трактату, зокрема щодо Молдавії.

Землі Північної Буковини та Хотинщини зазнали тоді чималих спустошень. Турецько-татарські війська мордували та забрали у полон тисячі людей, відбирали все продовольство, спалювали міста і села. Населення, рятуючись від них, ховалося у горах та лісах, де об'єднувалося у загони опришків, які у 1621 р. активізували свою діяльність. Вони здійснювали напади на господарства молдавських бояр, які брали участь у цій війні на боці осман.

Отже, наведені факти яскраво ілюструють специфіку польсько-молдавських відносин та місце у них Буковини на початку XVII ст., але ще більшою мірою засвідчують політико-стратегічну вагу, яку

надавали Хотинському замку державні діячі Речі Посполитої, Османської імперії та Молдавської держави. У прикордонних з Польщею районах, що стали об'єктом постійних набігів як польських, так і турецько-татарських військ, становище залишалося напруженим. Таким чином, в цей час зростає роль Хотинської фортеці, а володіння нею було ключем до Молдавії.

Петро Кулаковський (*Острог*)

ЗАПІЗНІЛА МОБІЛІЗАЦІЯ: ПОСПОЛИТЕ РУШЕННЯ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА 1621 РОКУ

У промові простежується процес мобілізації збройних підрозділів з Волинського воєводства на Хотинську війну. Охарактеризовано організацію хоругов повітового жовніра. На цьому настоювала волинська шляхта, демонструючи таким чином розширення власних самоврядних прав. Не випадково, що така ініціатива була зустрінута без особливого оптимізму в Варшаві, де вважали, що протидія турецькій агресії має носити централізований характер. Згадано про інші формування волинського походження, які взяли участь в битві під Хотином. Основна увага в дослідженні присвячена аналізу організації посполитого рушення. Простежено зміни законодавчої бази щодо загальної мобілізації шляхти, здійснені на сеймах 1620 і 1621 рр. Відзначена в цілому прихильна позиція шляхти стосовно цієї мобілізації. Звернено увагу на особливостях формування посполитого рушення власне на Волині, зокрема на особливому критерії виставлення числа вояків від маєтностей. Істотний вплив, як прямий, так і опосередкований (через знищення маєтностей), на цей процес здійснювали регулярні татарські напади на регіон. Волинська шляхта виявила достатньо високий рівень патріотизму, виставивши на попис під Глянянами бл. 2,5 тис вояків. Аналіз структури цього мобілізованого війська показує, що в ньому виразно домінувала кіннота, яка в протистоянні з османськими військами була менш ефективною, ніж піхота (бл. 20% від мобілізованих сил). У цій кінноті домінували легкоозброєні вершники (козаки, п'ятигорці, гайдуки) – понад 68% від загального складу. Важкоозброєна кіннота (гусари, рейтари), яка мала більш шанси на успіх в боротьбі з ворогом, складала лише трохи більше 13% посполитого рушення. Подібна його структура переконує в тому, що таке військо могло бути частково ефективним як один з елементів оборони Волині від татарських нападів, але не здатне було здійснювати успішні дії проти османського війська. Як наслідок, з одного боку, мобілізаційні заходи (саме в контексті посполитого рушення) виглядали більше

ХІІІ БУКОВИНСЬКА МІЖНАРОДНА
ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧА КОНФЕРЕНЦІЯ,
ПРИСВЯЧЕНА 400-РІЧЧЮ
ХОТИНСЬКОЇ ВІЙНИ

ТЕЗИ ДОПОВІДЕЙ

Чернівці, 22 – 23 жовтня 2021 р.

Папір офсетний. Формат 60x84/16.
Ум. друк. арк. 10,7. Зам. № 73. Тираж 100 прим.
Виготівник: Яворський С. Н.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.